HAKLAR VE ARAŞTIRMALAR DERNEĞİ

EYLÜL 2021

EKO KIRIM SUÇU

Yayına Hazırlayan: Özlem Altıparmak

EKOKIRIM SUÇU

HUKUKİ TANIM İÇİN
BAĞIMSIZ UZMAN GRUBU
ŞERH VE TEMEL METİN
TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

Haklar ve Araştırmalar Derneği

Ekokırım Suçu
Hukuki Tanım İçin Bağımsız Uzman Grubu Şerh ve Temel Metin Türkçe Çevirisi

Yayına Hazırlayan: **Özlem Altıparmak**
Yayınlayan: **Haklar ve Araştırmalar Derneği**
Tasarım Konsept ve Uygulama: **İbrahim Özvariş**

Yayın Tarihi: Eylül 2021
Yayın No: 4

Ekokırım Suçu
"Hukuki Tanım İçin Bağımsız Uzman Grubu Şerh ve Temel Metin Türkçe Çevirisi'

Türkçeye Çevirenler: **Stj. Av. Can GERÇEK ,Stj. Av. Ece Elif KURUOĞLU,**
Stj. Av. İlker KARABULUT, Av. Özlem ALTIPARMAK, Av. Sümeyye Elis YILDIZLI

e-ISBN: 978-605-74597-3-2
©HAD

Adres: **Meltem mahallesi, 6.cadde 21.sokak Yuva Apartmanı,**
Kat 3, Daire 11 Muratpaşa / Antalya

0242 238 00 38
haklarvearastirmalar@gmail.com
haklarvearastirmalar.org

Bu metin Stop Ecocide Foundation tarafından yayınlanan İngilizce metin esas alınarak Türkçe'ye çevrilmiştir.
Metnin orijinal haline ulaşmak için ***tıklayabilirsiniz.***

İÇİNDEKİLER

01
10
ÖNSÖZ

02
11
EKOKIRIM HUKUKİ TANIMI İÇİN BAĞIMSIZ UZMAN GRUBU

GİRİŞ

03
16
ROMA STATÜSÜ İÇİN ÖNERİLEN DEĞİŞİKLİKLER

04
19
ŞERH

05
27
KAYNAKÇA

ÖNSÖZ

Ekokırım kavramı ilk kez Yale Üniversitesi'nde biyolog olan Prof. Dr. Arthur Galston tarafından kullanılmış ve Galston, 1970 yılında katıldığı bir konferansta ABD'nin Vietnam'da portakal gazı kullanmasının çevreye verdiği zarar nedeniyle tıpkı soykırım gibi cezalandırılması gerektiğini söylemiştir. Ekokırım suçunu uluslararası kamuoyu gündemine getiren ise İsveç başbakanı Olof Palme'dir ve Galston'dan iki yıl sonra, 1972'de BM Çevre Konferansı'nda yine portakal gazı kullanımı için bu suçu zikretmiştir. 1978'de Birleşmiş Milletler (BM) Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu, Soykırım Sözleşmesi'ne ekokırım suçunun da eklenmesini teklif etmiş ancak bir sonuç alınamamıştır.

İklim krizinin etkilerini her geçen gün artarak hissettiğimiz bugünlerde, ekokırım kavramını çok daha fazla duyar olduk. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (UCM) 2019 yılında gerçekleştirdiği Taraf Devletler Kurulu'nda Pasifik Ada Ülkeleri tarafından gündeme getirilen ekokırım suçu, geçtiğimiz iki yıl içerisinde uluslararası arenada gittikçe artan şekilde tartışılır hale geldi. Son olarak Haziran 2021'de Stop Ecocide Foundation (Ekokırımı Durdurun Vakfı) girişimiyle uluslararası uzmanlardan oluşan bir heyet tarafından ekokırım suçunun tanımı konusunda uzlaşıya varılarak bir metin hazırlandı ve bu metin İngilizce olarak kamuoyu ile paylaşıldı.

Heyet, ekokırım suçunu Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (UCM) kurucu sözleşmesi olan Roma Statüsü kapsamında suç haline getirmeyi öneriyor. 2002 yılında resmen yürürlüğe giren UCM ilk etapta sadece üç suç tipini yargılamaya yetkiliydi. Savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve soykırım suçu. 2010 yılında yapılan UCM Gözden Geçirme Konferansı neticesinde saldırı suçu da mahkemenin yargılama yetkisine dahil edildi ancak bu suçun yürürlüğe girmesi 2017 yılında gerçekleşti.

Elinizdeki bu yayının basım tarihi itibariyle UCM'ye taraf ülke sayısı yüz yirmi üç. Türkiye, UCM'ye taraf değil ancak ekokırım suçunun tanımına ilişkin yürütülen bu tartışma sürecinin UCM'ye taraf olan ve olmayan devletler açısından etkileri olacağı açık. Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından ekokırımın bir suç haline getirilmesi, tamamlayıcılık ilkesi uyarınca tüm devletlerin bunu iç hukuklarında suç olarak tanımlayıp kabul etmelerine sebep olacak. Çünkü UCM'nin devreye girmesi ancak iç hukukun devreye girmediği ya da yetersiz kaldığı durumlarda söz konusu olur. Her devlet, ekokırım suçunun UCM önünde tartışılmaması için, öncelikle kendi iç hukukunu devreye sokmak isteyecektir. Bu nedenle sadece bu girişimin ve konuyla ilgili yürütülen tartışmaların bile doğanın korunması açısından önemli bir değişim yaratacağını düşünebiliriz.

UCM Roma Statüsü'nde çevre ve doğanın tahribatı sadece "savaş suçu" başlığı altında düzenlenmiş ve bir savaş veya saldırı ortamında "doğal çevreye geniş, uzun dönemli ve ciddi bir zarar verilmesine sebep olacak türdeki saldırılar" suç olarak kabul edilmiştir. Yani barış halinde doğaya verdiğimiz tahribat, boyutu ne olursa olsun UCM kapsamında bir suç değildir. UCM Savcılığı 2016 yılında mahkemenin elindeki sınırlı kaynağın etkili şekilde kullanımı

için belirleme ve önceliklendirme yapılması amacıyla ilgi çekici bir tutum belgesi yayınlandı. Bu belgede soruşturma ve kovuşturma için UCM önüne getirilecek davaların nasıl seçilip önceliklendirildiğine dair suçun büyüklüğü, ehemmiyeti ve caydırıcı etkisi gibi çeşitli kıstaslar konusunda açıklamalar yapılıyordu ve bu nedenle önemliydi.

Bu tutum belgesi ile savcılık, doğanın tahribatının, doğal kaynakların yasadışı şekilde sömürüsünün ve arazilerin hukuka aykırı şekilde zapt edilmesinin, UCM yargı yetkisinde önceliklendirilecek bir alan olduğunu ilk kez kabul etmiş oldu. Ancak bu eylemlerin Roma Statüsü'nde düzenlenen insanlığa karşı suç tanımı içerisinde değerlendirilerek bir sonuca varılması bekleniyor. Bu nedenle şu aşamada UCM'nin başlı başına çevre suçlarına bakmaya yetkili olduğunu düşünmek hatalı olacaktır. Kaldı ki bu belge savcılığın hazırladığı bir tutum belgesi olduğu için, mahkemenin konuyu nasıl değerlendireceğini bilmiyoruz ve bunun bir örneği henüz yok.

Çevre hukukunun dünya üzerinde gelişimine baktığımızda, tamamen insan merkezli bir anlayışın egemen olduğunu, çevreye verilen zararlardan insanın etkilenmesi nedeniyle bu eylemlerin hukuk dışı kabul edildiğini veya cezalandırıldığını görürüz. Bu antroposantirik yaklaşım, tıpkı çevreye karşı işlenen suçların "insanlığa karşı suç" başlığı altında kabul edilip değerlendiriliyor olması gibi çevresel tahribatı değil, insan zararını merkezine alır.

Şayet ekokırım suçu bir suç olarak uluslararası arenada yerini alırsa, doğa merkezi düşünme açısından bir adım atılmış olacak.

İklim değişikliğinin, iklim aciliyeti halini aldığı bir dönemdeyiz ve bu krizin etkileri sistem kriziyle birlikte derinleşiyor. Kendimizi merkeze alarak ve doğayı yok saymaya devam ederek bu dünyada uyum ve barış içinde yaşamak gittikçe imkansız hale geliyor. Rusya, Moldova, Vietnam, Özbekistan, Tacikistan gibi devletler doğrudan ekokırımı olmasa bile ekosistem, flora ve fauna tahribatını kendi yasalarında suç haline getirmiş durumdalar ve bunlara dair yüksek cezalar öngörmekteler. Ekokırım suçuyla ilgili atılan adımlar ve hukuki girişimler gün geçtikçe daha fazla sayıda devletin iç hukuklarında bu konuyu tartışmasına vesile oluyor. Cezai sorumluluğa dair yürütülecek uluslararası bir tartışmanın, bu suçları işleyenler üzerinde caydırıcı etkisinin olacağı muhakkak.

İnsan hakları hukuku, tarih boyunca yeni hak kategorileri ve tartışmalar eşliğinde gelişti ve gelişmeye devam ediyor. Doğayı korumaya yönelik bu adımların da hukukta karşılık bulması, gerek hak sahipliği gerekse suç ve ceza açısından yeni düzenlemelere yol açması kaçınılmaz bir süreç olarak önümüzde duruyor.

Bu tartışmalara ışık tutması, uluslararası gelişmelerin takibi ve de Türkiye'de iç hukuk nezdinde yürütülecek çalışmalara yol gösterici olması amacıyla, Stop Ecocide Foundation (Ekokırımı Durdurun Vakfı) girişimiyle hazırlanan aşağıdaki metin beş hukukçu tarafından Türkçeye çevrildi. Ekokırımın yani yuvamızı öldürmenin bir suç haline getirilmesine ve doğayı koruma konusunda gösterilen her türlü çaba ve girişime bir nebze de olsa katkımız olabilmesi ümidiyle…

Yayına Hazırlayan
Özlem ALTIPARMAK

Ekokırım Hukuki Tanımı İçin Bağımsız Uzman Grubu

ŞERH VE TEMEL METİN

1. Giriş

İnsanlığın bir dönüm noktasında olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Bilimsel kanıtlar, mevcut oranlarda sera gazının emisyonunun ve ekosistemin mevcut hızda yok edilmesinin, ortak çevremiz için yıkıcı sonuçlara sahip olacağı sonucuna işaret ediyor. Siyasi, diplomatik ve ekonomik girişimler ile birlikte uluslararası hukuk, doğal yaşamla ilişkimizin bir zarar ilişkisinden uyum ilişkisine dönüşmesi konusunda bir role sahiptir.

Kayda değer gelişmeye rağmen, mevcut küresel çevresel yönetimin eksiklikleri yaygın biçimde kabul edilmektedir. Ulusal ve uluslararası yasalar, refahımızın bağlı olduğu doğal sistemlerin korunmasına katkıda bulunacak konumdadır, bununla beraber söz konusu yasaların yetersiz olduğu ve daha fazlasına ihtiyaç duyulduğu aşikardır.

Bu çerçevede Stop Ecocide Foundation (Ekokırımı Durdurun Vakfı) 2020'nin sonlarında, Ekokırım Hukuki Tanımı için Bağımsız Uzman Grubunu (Heyet) bir araya getirmiştir. Bu heyet, ceza, çevre ve iklim hukukunda benzer geçmişi ve uzmanlığı olan dünya genelinden on iki hukukçuyu kapsamaktadır. Bu hukukçular altı ay boyunca birlikte çalıştılar ve ekokırım suçunun pratik ve etkili bir tanımını hazırlamakla yetkilendirildiler.

Heyet, dışarıdan katılan uzmanlar ve dünya çapında hukuki, ekonomik, siyasi, genç, inançlı ve yerel perspektiflerle yüzlerce bakış açısını bir araya getiren kamuoyu görüşü tarafından desteklendi. Heyet, Ocak ve Haziran 2021 arasında, uzaktan beş oturumla bir araya geldi. Heyet alt grupları, belirli araştırmalar ve tasarılar hazırlamak ile görevli kılındı. Haziran 2021'de, bir uluslararası suç olarak ekokırım tanımının temel metninde fikir birliğine ulaşıldı.

Heyet, teklif edilen tanımın, Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM)'nin Roma Statüsü'nde bir değişiklik için değerlendirmeye esas teşkil etmesini ummaktadır. Statü, uluslararası ilgi ve yarar bulunan suçları ele almaktadır ve vakit, hali hazırda uluslararası endişe konusu olarak kabul edilen ağır çevresel zararlar konusunda korumaların arttırılması vaktidir.

Ekokırımın Roma Statüsü'ne dahil edilmesiyle, uluslararası ceza hukukuna yeni bir suç eklenmiş olacaktır. Bu, 1945'ten beri kabul edilecek ilk suç olacaktır.

1945

Ekokırımın Roma Statüsü'ne dahil edilmesiyle, uluslararası ceza hukukuna yeni bir suç eklenmiş olacaktır. Bu, 1945'ten beri kabul edilecek ilk suç olacaktır. Bu suç, silahlı çatışma esnasında çevreye ağır zarar verme suçunun varlığı temeline dayanmaktadır, günümüzdeki olguları yansıtırken, en ağır çevresel zararın barış zamanlarında meydana geldiği görülmektedir ve bu, güncel konumda UCM'nin yargı yetkisini aşan bir durumdur. Ekokırımın bu tanımı, Roma Statüsüne Taraf Devletlere mevcut zorluklarla mücadele etme fırsatı sunmaktadır.

Ekokırım suçunu kabul etme yoluna gitmek yeni bir yöne girmek suretiyle, paylaşılmış bir gezegende ortak geleceğimiz için çevrenin korunmasını geliştiren, daha işbirlikçi ve etkili bir yasal çerçeveyi destekleyen bir anlayış değişimine fayda sağlayabilir. Bu, yeni ve

kullanışlı bir yasal araç sunar.Bu çalışma, “soykırım” ve “insanlığa karşı suç” dahil olmak üzere 1945’teki uluslararası suçların tanımlarını oluşturma gayretinden ilham almıştır.

Ekokırım şekil ve içerik olarak her iki kavramdan da yararlanır. Bu iki suç ile savaş suçu ve saldırı suçunun birlikte ele alınmasıyla, ekokırımın beşinci uluslararası suç olarak yerini alabileceğini umuyoruz. Bu çalışma farklı birçok kaynaktan yararlanmaktadır.

1972’de BM Çevre Konferansı’nda İsveç başbakanı Olof Palme, uluslararası suç olarak ekokırım fikrini ortaya attı. Bu fikir daha sonra Benjamin Whitaker dahil olmak üzere başka kişiler tarafından geliştirildi ve aynı zamanda bu konuda güncel girişimler de mevcuttur.

Stop Ecocide Foundation (Ekokırımı Durdurun Vakfı) 2020’nin sonlarında, Ekokırım Hukuki Tanımı için Bağımsız Uzman Grubunu (Heyet) bir araya getirmiştir.

1972

2020

1972’de BM Çevre Konferansı’nda İsveç başbakanı Olof Palme, uluslararası suç olarak ekokırım fikrini ortaya attı.

İştigal ettiğimiz bu çalışma, iki kayda değer hukukçunun katkılarına ve hatıralarına ithaf edilmiştir: ekokırım çalışmalarında öncü, bu girişimi mümkün kılan Britanyalı avukat Polly Higgins (1968-2019) ve çevrenin korunmasının modern uluslararası hukukun merkezinde olmasına katkı yapan, alanında uzman, avukat ve Uluslararası Adalet Divanı hakimi Avustralyalı James Crawford (1948-2021).

Heyet

Başkanlar

Philippe Sands QC
Profesör
Üniversite Koleji, Londra/Avukat, Matrix Hukuk (İngiltere/Fransa/Mauritius)

Dior Fall Sow
BM hukukçusu ve eski savcı (Senegal)

Heyet, Florence Iveson ve Julio Prieto'ya çok değerli yardımları için teşekkür eder.

Başkan Yardımcıları

Kate Mackintosh
İcra Direktörü, Promise İnsan Hakları Enstitüsü, UCLA Hukuk Fakültesi (ABD/İngiltere)

Richard J Rogers
Ortak, Global Diligence; İcra Direktörü, İklim Danışmanı (Birleşik Krallık)

Üyeler

Valerie Kabinler
Uluslararası hukukçu ve insan hakları uzmanı (Fransa)

Pablo Fajardo
Çevre avukatı (Ekvador)

Üyeler

Syeda Rizwana Hasan
İcra Kurulu Başkanı, Bangladeş Çevre Avukatları Derneği (Bangladeş)

Charles C Jalloh
Profesör, Florida Uluslararası Üniversitesi/BM Uluslararası Hukuk Komisyonu (Sierra Leone)

Christina Voigt
Profesör, Oslo Üniversitesi (Norveç)

Alex Whiting
Eski Uluslararası Ceza Mahkemesi Kovuşturmaları Koordinatörü/ Profesör, Harvard Hukuk Okulu (ABD)

Rodrigo Lledó
Direktör, Fundación Internacional Baltasar Garzón (Şili/İspanya)

Tuiloma Neroni Slade
Eski Uluslararası Ceza Mahkemesi Hakimi (Samoa)

Heyeti Toplantıya Çağıran

Jojo Mehta
Başkan
Stop Ecocide Foundation

2. Roma Statüsü İçin Önerilen Değişiklikler

Ekokırım'ın yeni bir suç olarak Roma Statüsü'ne eklenmesi için, Heyet sıralı şu değişiklikleri tavsiye etmektedir. Değişikliklerin sonucu olarak 9. Madde gibi Roma Statüsü'nün diğer maddelerinde, UCM Usul ve Delil Kuralları'nda ve Suç Unsurları'nda ayrıca değişiklik yapılması gerekebileceğini belirtiriz.

A **Başlangıç Metni'ne paragraf 2(II)'nin eklenmesi**

Çevrenin, dünya genelinde doğal ve beşeri sistemleri ciddi bir şekilde tehlikeye atan ağır yıkım ve bozulma ile her gün tehdit altında olmasından endişeli olarak

B **Madde 5/1'e ekleme**

(e) Ekokırım suçu

C **Madde 8 (III)'ün eklenmesi**

1. Bu Statünün amaçları bakımından; çevreye ağır ve geniş çapta ya da ağır ve uzun vadeli bir biçimde zarara yol açmasının kuvvetle muhtemel olduğunun bilincinde, yasadışı veya keyfi olarak işlenen fiiller ekokırım suçunu oluşturur.

2. 1. Paragrafın amaçları bakımından:

a. "Keyfi", tahmin edilen sosyal ve ekonomik yararlara kıyasla açıkça aşırı olan zararın umursamazca göz ardı edilmesi anlamına gelir;

b. "Ağır", insan hayatı veya doğal, kültürel, ekonomik kaynaklar üzerinde ciddi bir şekilde etki doğurmayı içeren, çevrenin herhangi bir unsurunda olumsuz değişiklik, bozulma veya hasarın meydana gelmesini kapsayan zarar anlamına gelir;

c. "Geniş çapta", sınırlı bir coğrafik alanı aşan, ülke sınırlarını geçen veya bütün bir ekosistemin, türlerin veya çok sayıda insanın ıstırabına yol açan zarar anlamına gelir;

d. "Uzun vadeli", geri dönüşü olmayan veya makul bir süre içerisinde doğal iyileşme ile onarılamayan zarar anlamına gelir.

e. "Çevre", dünya, canlı küre, buz küre, taş küre, su küre ve hava küre ile dış uzay anlamına gelir.

3. Şerh

Heyet, çalışmasını geliştirirken mümkün oldukça uluslararası mahkeme ve heyet kurulları uygulamalarının yanı sıra mevcut emsal kararlar, uluslararası anlaşma mercileri ile örf ve adet hukukundan esinlenmiştir. Özellikle uluslararası ceza hukuku uygulaması ve Roma Statüsü'nden ilham alınan yaklaşımlar üzerinde durulmuştur. Önerilen değişikliklerin temelinde yatan hususlar aşağıda tartışılmıştır.

A. Yeni bir başlangıç paragrafı

Heyet, çevresel zarar ve bu zararın doğal ve beşeri sistemlerle bağlantısı hakkındaki endişeyi sunabilmek için Roma Statüsü'nün başlangıç kısmına yeni bir paragraf eklenmesini tavsiye etmektedir. Tavsiye edilen metin yeni ekokırım suçunun normatif temelini ortaya koymaktadır.

"Çevrenin her gün tehdit altında olması" ibaresi Uluslararası Adalet Divanı'nın 8 Temmuz 1996 tarihli Nükleer Silahların Kullanımı ya da Tehdidinde Bulunmanın Hukuka Uygunluğuna Dair Tavsiye Görüşü'nde kullandığı bir ibareye dayanmaktadır. Burada Mahkeme, "çevrenin her gün tehdit altında olduğunu" kabul etmiş, "çevrenin soyutlamadan ibaret olmadığını; yaşam alanını, yaşamın kalitesini ve henüz doğmamış nesilleri de içeren insanların sağlığını temsil ettiğini" teyit etmiş ve bunun da ötesinde "devletlerin çevrenin korunmasını güvence altına alma genel yükümlülüğünün" uluslararası hukukun gövdesinin bir parçasını meydana getirdiğini doğrulamıştır.

Yeni bir başlangıç beyanı, hâlihazırda var olan beyanları değiştirme ihtiyacından kaçınmak için önerilmiştir. Heyet, bu yeni paragrafın, başlangıç kısmının mevcut 2.paragrafının ardından gelmek üzere yeni başlangıç paragrafı 2 (II) olarak eklenmesini tavsiye etmektedir.

B. Madde 5'te değişiklik (Mahkeme'nin yargı yetkisine giren suçlar)

Heyet, Roma Statüsü'nün yeni ekokırım suçunu kapsadığını yansıtmak üzere mevcut 5. Maddenin 1. Paragrafına yeni bir (e) alt paragrafı eklenmesi şeklinde değişiklik yapılmasını tavsiye etmektedir.

Ekokırım (ecocide) kelimesi Yunanca'da ev anlamına gelen (ve yakın zamanda doğal yaşam/çevre olarak anlaşılan) "oikos" ile öldürmek anlamına gelen "cide" kelimelerinin birleşiminden meydana gelmektedir. Bu belirleme 1944 yılı kasım ayında "soykırım" (genocide) kelimesinin yaratan Polonyalı hakem Rafael Lemkin'in yaklaşımından esinlenilerek yapılmıştır.

C. Madde 8 (III)'ün eklenmesi (Ekokırım'ın temel tanımı)

Heyet, yeni ekokırım suçunun Roma Statüsü'nün 8 (III) maddesi olarak ihdas edilmesini tavsiye etmektedir.

Önerilen tanım yapılandırılırken Roma Statüsü'nün İnsanlığa Karşı Suçlar başlıklı 7. maddesinden esinlenilmiştir: birinci paragraf, suçu tanımlarken ikinci paragraf, suçun birkaç temel unsurunu tanımlamaktadır.

Önerilen tanım, birkaç açıdan Roma Statüsü'nün doğal çevreye verilen zarar hakkındaki mevcut hükmü üzerinden tasarlanmıştır: Madde 8/2-b-iv, Şöyle ki;

i. Yasaklanan zararı tanımlamak için "geniş çapta", "uzun vadeli" ve "ağır" terimlerinin kullanımı;

ii. Orantılılık ölçütü ("tahmin edilen somut ve doğrudan askeri avantajlara kıyasla, aşırı olacak şekilde") ve

iii. Zararın tazmin edilmesi gerekliliğinden ziyade tehlike sorumluluğunun kullanımı.

Burada önerilmekte olan yeni suç, temel unsurlarını mevcut uluslararası hukuk anlaşmalarında yer alan, hâlihazırda aşina olunan terminolojiden almıştır. Ancak, önerildiği üzere, yeni ekokırım suçunun konu bakımından uygulama alanı, uluslararası ceza hukuku tarafından savaş ve barış zamanlarının ötesinde çevrenin korunmasını genişleterek yürürlükteki hukuku geliştirmektedir (savaş suçları olan belirli kısıtlamaların soykırım ve insanlığa karşı suçlar şeklinde tüm zamanları kapsayacak hale getirilmesi gibi, uygulamanın 1945'teki gelişmeyi takip ettiği söylenebilir).

1. Şartlar

Önerilen tanım yasaklanan fiil için iki şart getirmektedir.

İlk olarak, (icrai veya ihmali hareketi kapsayan) fiilin çevreye ağır ve geniş çapta ya da ağır ve uzun vadeli bir zarara yol açması kuvvetle muhtemel olmalıdır.

Heyet, bu şartın tek başına çok geniş olabileceğini kabul etmektedir. Çevreye **ağır veya geniş çapta ya da ağır ve uzun vadeli** zarara yol açsa da (veya yol açma ihtimali bulunsa da) bu etkiyi en aza indirgeyecek şekilde hukuka uygun, topluma faydalı ve sorumlu bir şekilde sürdürülen faaliyetler bulunmaktadır. Bu sebeple; Heyet, ikinci bir şartı dahil etmenin gerekli olduğunu düşünmektedir.

İkinci olarak, hareketin yasadışı veya keyfi olduğuna ilişkin kanıt gerekmektedir. Bu ek şart, sürdürülebilir kalkınma anlayışı aracılığıyla sosyal ve ekonomik faydayı çevresel zararla dengeleyen çevre hukuku ilkelerinden kaynaklanmaktadır.

Bu iki şart uyarınca, savcılık makamı, yasadışı ya da keyfi olan icrai veya ihmali hareketlerin ağır ve geniş çapta ya da ağır ve uzun vadeli zarara yol açmasının kuvvetle muhtemel olduğunu ispatlamak zorundadır.

2. Terimlerin Tanımı

a. 'Ağır ve geniş çapta ya da ağır ve uzun vadeli'

Bu terimler, çevrenin korunmasını konu alan 1977 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokol I'in (API) iki maddesinde yer almaktadır; Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'nün 8.maddesi 2 (b) (iv) fıkrasında; 1976 tarihli Askeri veya Diğer Çevresel Değişim Tekniklerinin Düşmanca Kullanımının Yasaklanması Sözleşmesi'nde (ENMOD) ve 1991 tarihli Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun çevreye kasti ve ağır şekilde verilen zararın uluslararası suç olduğuna ilişkin taslakta. ENMOD, münferit (geniş çapta, uzun vadeli veya ağır) terimi kullanırken API ve Roma Sözleşmesi, "geniş çapta, uzun vadeli ve ağır" çevre zararı terimlerinin birleşik ifadesini kullanıyor.

Heyet bu iki seçenek arasında bir orta nokta bulmayı teklif etmektedir. ENMOD'un münferit yönteminin çok zayıf kalacağı düşünülmektedir, çünkü ekokırımın tanımında yer alacak olan çevresel zararın türü her durumda muhakkak "yoğun" olmalıdır: Eğer zarar ağır değil ise, bu bir ekokırım olarak sınıflandırılmamalıdır. Diğer yandan birleştirici test ise gereğinden fazla güçlüdür ve beklenen sonuçları ağır, uzun vadeli ama her durumda geniş çapta olmayan ya da ağır ve geniş çapta ama uzun vadeli olmayan durumlarda belirli eylemleri dışlaması olası gözükmektedir.

i. 'Ağır'

"Ağır", insan hayatı veya doğal, kültürel, ekonomik kaynaklar üzerinde ciddi bir şekilde etki doğurmayı içeren, çevrenin herhangi bir unsurunda olumsuz değişiklik, bozulma veya zararın meydana gelmesini kapsayan zarar anlamına gelir.

"Ağır" terimi, ENMOD'da Silahsızlanma Komitesi tarafından "insan hayatına, doğaya ve ekonomik kaynaklara veya diğer varlıklara yönelik ciddi veya gözle görülebilir düzeyde bozulma veya zarar" olarak tarif edildi.

Birçok ülkenin askeri kılavuzları çevresel zarara atıf yaparken “ağır” kelimesi için aynı tanımlamayı benimsemiştir. Heyet, bunun ekokırım suçunun amacı için yeterli bir zarar eşiği olduğunu düşünmektedir. Heyet, özellikle yerli halklar için çevre unsurlarının kültürel değerini belirginleştirmek adına “diğer varlıklar” yerine “kültürel” kaynakları kullanmaktadır.

“Çevrenin herhangi bir unsuru”na yapılan atıf, ‘dünya, canlı küre, buz küre, taş küre, su küre ve hava küre ile dış uzay’ olmak üzere çevre tanımı içine giren herhangi bir unsuru etkilemesinin yeterli olduğunu açığa kavuşturmayı hedeflemektedir.

ii. ‘Geniş çapta’

“Geniş çapta”, sınırlı bir coğrafik alanı aşan, ülke sınırlarını geçen veya bütün bir ekosistemin, türlerin veya çok sayıda insanın ıstırabına yol açan zarar anlamına gelir.

ENMOD’un içeriğinde, Silahsızlanma Komitesi “geniş çapta” terimini, yüzlerce kilometrekare ölçeğinde bir alanı kaplayan zararı ifade etmek için kullanmaktadır. Cenevre Sözleşmeleri’ne Ek Protokol I’in (API’nin) arka plan materyalleri, benzer şekilde sadece “geniş çapta”yı binlerce kilometrekare olarak tanımlayan coğrafi ölçeğe odaklanmaktadır. Heyet, her iki açıklamanın da çok yüksek olma riskini taşıyan birer eşik koyduğu görüşündedir, çünkü örneğin tek bir şehirdeki ya da nüfus merkezindeki binlerce insana zarar veren büyük çevresel zararları dışlamaktadır. Dahası, kesin bir coğrafi alanın gerekliliği, tanımlanabilir alanları olmayan belirli iklimsel sistemlere yönelik zararlarla mücadele ederken yerinde değildir. Heyet bunun yerine zararın ‘sınırlı bir coğrafi bölgenin ötesine’ geçmesini teklif etmektedir.

Zarar ülke sınırlarını geçtiği takdirde, uluslararası hukuk ve çevre hukukunda kabul edilen sınır ötesi büyük zararın engellenmesi ilkesini yansıtarak "geniş çapta"nın gereklilikleri de karşılanabilir. Nihayet; Heyet, Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin (UCM) "çok fazla sayıda insanı etkileyen" olarak tabir edilen insanlığa karşı suçlar dâhilindeki "geniş çapta" tanımını benimsemiştir. "Geniş çapta"nın, bu insan-merkezli son kavramı, ekokırımın tüm ekosistemleri ve türleri içermesi için adapte edilmiştir.

iii. ‘Uzun vadeli’

“Uzun vadeli”, geri dönüşü olmayan veya makul bir süre içerisinde doğal iyileşme ile onarılamayan zarar anlamına gelir.

‘Uzun vadeli' terimi zararın geçici doğasını ifade eder. Silahsızlanma Komitesi, ENMOD’da kullanılan 'uzun ömürlü' terimini birkaç aylık veya bir sezonluk bir süre olarak yorumlarken, Cenevre Sözleşmeleri’ne Ek Protokol I’in (API'nin) arka plan materyalleri “uzun ömürlü”yü on yıllar alan bir dönem olarak yorumlamıştır. Her iki yorumda da sorunlar olduğu düşünülmektedir. Terimlerden biri çok kısa, diğeriyse potansiyel olarak çok uzun ve de keyfi yorumlanmaya açıktır.

Bunun yerine Heyet, geri dönüşü olmayan zararı ya da alternatif olarak, makul bir sürede telafi edilemeyecek zararı da dâhil edecek bir formülasyon öneriyor. Akılda tutulmalıdır ki bu standart, kovuşturmanın başlatılması için makul sürenin geçmesinin beklenmesini gerektirmemektedir. Makul süreyi neyin oluşturduğu, her durumun kendi özel koşullarına bağlıdır.

Zararın uzun süreli etkilere sahip ve geri dönüşsüz olduğu ya da makul sürede telafi edilemeyeceği apaçık olduğu her durumda, kuvvetli şüphe şartı sağlanmıştır.

b. ‘Yasadışı ve keyfi hareketler’
Bu ikinci eşik gereklidir çünkü çevreye ağır ve geniş çapta veya uzun vadeli zararlara sebep olabilecek bütün hareketler yasadışı veya arzu edilmeyen nitelikte değildir. Uluslararası ceza hukuku, çevre hukuku gibi meşru gelişmelere izin vermelidir.

i. ‘Yasadışı’

Niteleyici “yasadışı” terimi, hâlihazırda hukukça yasaklanmış bulunan, çevre açısından zararlı olan

hareketleri kapsar. Heyet, bunu uluslararası hukuk kapsamında yasadışılık olarak daraltmayı düşünmüştür. Ancak bunun çok fazla dar olduğu görülmüştür. Uluslararası çevre hukuku, anlaşmalarda ve örf ve adet hukukunda devletler için göreceli olarak az sayıda mutlak yasaklamalar şeklinde yükümlülükler içermektedir ve korumanın çok büyük bir kısmını, ulusal yasalar yoluyla düzenlenmek üzere iç hukuka bırakmaktadır. Bir eylemin, ilgili iç hukuka göre yasallığı uluslararası hukukta yasadışı olan bu eylemlere izin verilmesine dayandırılamazken, iç hukuktaki yasadışılığın -özellikle ulusal ceza hukukunun bir konusu olarak- uluslararası hukuk tanımının bir parçası olmaması için hiçbir neden yoktur.

ii. Keyfi

“Keyfi”, tahmin edilen sosyal ve ekonomik yararlara kıyasla açıkça aşırı olan zararın umursamazca göz ardı edilmesi anlamına gelir.

'Keyfi' terimi uluslararası ceza hukukunda tanıdıktır. Roma Statüsü'nde, yasadışının yanı sıra, Madde 8 (2)(a)(iv)’de “Askeri gereklilik olmadan, yasadışı ve keyfi olarak mülkiyetin geniş çapta yok edilmesi veya sahiplenilmesi” olarak yer alır. Keyfi'nin yaygın biçimde kabul edilen anlamı, yasaklanmış sonuçların ya kasten ya da umursamazca göz ardı edilmesi şeklindedir.

Bu durumda yasaklanan sonuç, beklenen sosyal ve ekonomik faydalarla ilgili olarak açıkça aşırı olacak şekilde çevreye zarar vermektir. Çevre hukuku ilkelerini yansıtan bu tanımla, bir orantılılık testi sunulmaktadır. Ulusal ve uluslararası çevre hukuku, sürdürülebilir kalkınma ilkesiyle ifade edilen sosyal ve ekonomik faydalara karşı çevresel zararların dengelenmesini ihtiva eder ve Heyet, barınma gelişmeleri ve ulaşım bağlantıları gibi sosyal açıdan yararlı eylemlerin çevreye ciddi ve geniş çapta veya uzun vadeli zararlar verebileceğinin farkındalığını taşımaktadır. Benzer orantılılık testleri, Roma Statüsü'nde, silahlı çatışmada çevreyi koruyan madde 8(2)(a)(iv) ve madde 8(2)(b)(iv) dahil olmak üzere bir dizi Savaş Suçu'nda görülür. Bu durumlarda, askeri avantaj veya gereklilik karşısında yok etmenin ağırlığı değerlendirilir.
'Eylemler' (Hareketler)
Heyet, 'eylemler' kelimesinin tek tek eylemleri veya ihmalleri veya kümülatif eylem veya ihmalleri içerdiği temelinde ilerlemiştir.

c. Çevre

“Çevre”, dünya, canlı küre, buz küre, taş küre, su küre ve hava küre ile dış uzayı da ifade etmektedir. Heyet, 'Çevre'yi (veya 'doğal çevreyi') tanımlamanın uluslararası hukuk için zorlayıcı olduğunu kabul eder. Bugüne kadar, bu terimlerin üzerinde mutabık kalınan tek bir tanımı yoktur. Mevcut tanımlar kapsamlarına, içeriklerine ve yaklaşımlarına göre değişir. Olası bir yaklaşım, Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 'Silahlı Çatışmalarla ilgili olarak çevrenin korunması' konusunda yaptığı gibi 'çevre' terimini tanımsız bırakmaktır. Bu yaklaşımın bir yararı, insanın çevre anlayışı değiştikçe, bilgideki evrimin bu suçun amaçları doğrultusunda dikkate alınabilmesidir.

Heyet, ceza hukukunun genel çevre hukuku bağlamında olabileceğinden daha fazla açıklık ve belirlilik gerektirebileceğini göz önünde bulundurarak farklı bir yaklaşım benimsemeye karar vermiştir. Bu nedenle, sınırlı amaçlarımız için, dünya, canlı küre, buz küre, taş küre, su küre ve hava küre ile dış uzay anlamlarını kapsayan terim olarak tanımlanmıştır. 'Bu tanım, 'çevreyi' oluşturan etkileşimlerin bilimsel olarak tanınmasından yanadır.

'Beton Yükleniyor'
Fotoğraf: İbrahim Özvariş

3. Kast

Madde 30, Roma Statüsü'nde yer alan suçlar için varsayılan mens rea (suçun manevi unsuru/kast) kavramını açıklar. Sonuç açısından, varsayılan kast aşağıdaki gibidir: "Bir kişinin niyeti vardır ... bu kişi, bu sonuca neden olmayı ister veya olayların olağan seyrinde bu sonucun gerçekleşeceğinin farkındadır". Bu ifadenin kapsamı hakkında bazı tartışmalar olsa da, çoğu karar ve yorumcu, sonuçların meydana geleceğine dair neredeyse kesin bir farkındalık gerektirdiği sonucuna varmıştır.

Ekokırım tanımındaki sonuçlar için yüksek eşikler göz önüne alındığında, Heyet, bu tür sonuçlar için Madde 30'da varsayılan kastın kapsamının çok dar olduğunu ve çevreye ağır ve geniş çapta veya uzun vadeli zarar verme olasılığı yüksek olan fiilleri kapsamayacağını değerlendirmiştir.

Bu nedenle, Heyet, ağır ve geniş çapta veya uzun vadeli zarar olasılığı farkındalığının sağlanması için bir umursamazlık kastı veya olası kast önermektedir. Bu kast, sadece çevreye vahim zarar verme konusunda önemli bir kusura sahip kişilerin sorumlu tutulmasını sağlamak için yeterince ağırdır.

4. Tehlike

Ekokırım suçunda kusur, belirli bir sonuca değil, tehlikeli bir durumun yaratılmasına bağlıdır. Bu, yasadışı olarak ağır ve geniş çapta veya uzun vadeli zarara neden olma olasılığı hakkında bilgi sahibi olarak icra edilen fiildir. Böylece ekokırım suçu maddi sonuçtan ziyade, tehlikeye atma suçu olarak formüle edilmiştir.

Roma Statüsü'ndeki bir dizi suçta, özellikle madde 8 (2)(b)(iv)'de, bu tür bir saldırının geniş çapta, uzun vadeli ve ... tahmin edilen somut ve bütünüyle doğrudan askeri avantajla kıyaslandığında açıkça aşırı olacak şekilde doğal çevreye ağır zarar vereceği bilgisi ile kasten bir saldırı başlatmak ifade edilmiştir. Madde 8 (2)(b)(i) - (iii) diğer 'saldırı' savaş suçlarında da benzer bir yapı görülmektedir.

Bir başka örnek de soykırım suçuyla verilmektedir. Roma Statüsü'nün 6. Maddesinde, korunan grubun fiilen tamamen veya kısmen yok edilmesi şartı aranmaz. Suç, bu amaca ulaşmaya yönelik eylemlerin gerçekleştirilmesini kapsamaktadır.

Aynı zamanda tehlike, doğal çevreye geniş çapta, uzun vadeli ve ağır zarar vermesi amaçlanan veya vermesi öngörülen savaş yöntemlerinin veya araçlarının kullanımını yasaklayan Cenevre Sözleşmeleri'ne Ek Protokol I (API) madde 35 (3) ve 55 (1) için de kilit önemdedir.

Bu metin
Stop Ecocide Foundation tarafından
yayınlanan İngilizce metin esas alınarak Türkçe'ye çevrilmiştir.
Metnin orijinal haline ulaşmak için: tıklayabilirsiniz.

Çeviri, **Çevre Hukukçuları Ağı** üyesi olan aşağıdaki hukukçuların
ortak çaba ve emeğinin ürünüdür.

Stj. Av. Can GERÇEK
Stj. Av. Ece Elif KURUOĞLU
Stj. Av. İlker KARABULUT
Av. Özlem ALTIPARMAK
Av. Sümeyye Elis YILDIZLI